

Het citeren of doorgeven van deze tekst is toegestaan, mits met bronvermelding.

De auteur van deze tekst is dr. Piet van Veldhuizen – www.woordenmetzielenzin.nl

Euthanasie en geloof

Lezing in De ARK op 26 januari 2012

Niet één betoog maar een serie vensters om het gesprek te openen. Start: Matteüs 7:1-2.

1. Waar ik zelf sta

Omdat je anders de hele tijd op mijn standpunt zit te wachten: persoonlijk heb ik reserves bij de keuze voor euthanasie (die zullen blijken uit een aantal punten hieronder), en zoals ik er nu in sta zal ik er zelf niet voor kiezen. Maar ten eerste, als iemand anders na rijp beraad er wél voor kiest, respecteer ik dat, en ten tweede weet ik uit ervaring dat je nooit kunt weten hoe je erover zult denken als je situatie drastisch verandert. Mijn reserves zijn serieus en oprecht gemeend, maar ik spreek ze uit met alle bescheidenheid.

2. Wat is euthanasie

Onder euthanasie versta ik het actief beëindigen van iemands leven (1) op diens eigen verzoek, (2) op een in overleg vastgesteld tijdstip en (3) door actieve interventie van een behandelaar. Op grond van deze drie punten is euthanasie iets anders dan palliatieve sedatie (met morfine en slaapmiddel), afbreken van levensverlengende behandeling, en de keuze voor versterving.

3. Het taboe op zelfdoding

Er is in de christelijke traditie altijd een taboe op zelfdoding geweest, maar dat is een cultureel taboe dat niet zomaar uit de Bijbel af te leiden is. In de Bijbel is er alleen het verhaal over de zelfmoord van Saul (1 Samuel 31), maar daar wordt in het verhaal zelf niet afkeurend over gesproken – zie integendeel de respectvolle rouwklacht van David in 2 Samuel 1. Het idee dat zelfdoding een doodzonde zou zijn, mist elke bijbelse grond, en het is verkeerd om mensen van zelfdoding te weerhouden door te dreigen met Gods oordeel. Er zijn betere redenen om van zelfdoding af te zien dan angst voor God.

4. Mijn tijden zijn in Gods hand

Dat staat in Psalm 31:16, en dat gaat niet alleen over het moment van je levenseinde. Overgave aan God gaat altijd samen met eigen verantwoordelijkheid door praktisch handelen. Wij handelen op vele manieren levensverlengend, ook al zijn onze tijden in Gods hand. Dat maakt ons misschien wel méér verantwoordelijk voor situaties waarin alle rek eruit is. Actieve levensbeëindiging kán beleefd worden als het teruggeven van je leven aan God, zoals de zelfmoordenaar in *Les saints vont en enfer* (Gilbert Cesbron) zei: ik ga naar Jezus, ik houd het hier niet meer vol.

5. Twee verhalen

Ooit maakte ik in korte tijd twee gevallen van euthanasie mee. (1) Een zeer toegewijd gelovige ging in familiekring heen met een loflied op de lippen en getuigend van zijn dankbaarheid voor het leven en zijn verlangen naar God – en dat kon in zijn familieomstandigheden alleen door het moment te agenderen en te organiseren. (2) Een fiere paardentrainer eiste een ‘genadeschot’ voor zichzelf toen hij door ziekte geheel afhankelijk werd van verzorging door zijn vrouw, omdat hij zijn verlies van autonomie niet kon verkroppen.

Voor de wet waren het identieke gevallen (beide voldeden aan de formele criteria), maar voor achterblijvers, arts en pastor kon het verschil niet groter zijn. Aan mijn medewerking in het tweede geval houd ik nog steeds een slecht gevoel over.

6. Afhankelijk worden

Zie Frits de Lange in *Het vermoeden* (IKON): we zijn aldoor afhankelijk van elkaar en van God, maar de westerse mens wil dat niet weten. We ervaren zichtbare afhankelijkheid als inbreuk op onze waardigheid. Dat is een serieus manco van onze cultuur. Vanuit christelijke spiritualiteit kun je ook zeggen: als je ernaar verlangt om ooit geheel te rusten in Gods hand, oefen dan alvast met te rusten in de handen van je medemensen – dat vergt overgave, het vinden van een andere fierheid dat die van de o-zo-zelfstandige mens, en het vergt investeren in liefde en goede samenhang. Als we daar niet aan werken, wordt afhankelijk-zijn op zich al ‘ondraaglijk lijden’.

7. Sterven als groot geheimenis

Als er een groter verband is dan wat wij kunnen tasten en meten, moeten we ermee rekenen dat sterven niet alleen levensbeëindiging is, maar ook een overgang naar een andere staat. Dat is zowel wat het geloof belijdt als wat je in de nabijheid van stervenden dikwijls waarneemt: dat er een ‘elders’ is, een ‘gene zijde’. Sterven is een proces waarvan we het fijne niet weten. Dat maakt mij uiterst gereserveerd als het gaat om ingrepen die dat proces afkappen of onnodig verstoren – je weet in mijn beleving echt niet wat je dan doet. Zoals achteraf gezien het loslatingsproces vaak veel eerder is begonnen dan je gaandeweg had beseft, kun je ook niet overzien wat de tijd die er nog rest, waard zal zijn – en je weet ook niet op welk punt de overgang voltooid is. We weten zo weinig!

8. Waken en wachten: uit de tijd raken

Dat een natuurlijke dood op een sterfbed niet geagendeerd kan worden, maakt er een gebeurtenis van die de stervende mét de omstanders ‘buiten de tijd’ brengt. Je verlaat het terrein van planning en agenda, je komt in een staat van wachten en waken terecht. Dat is in het huidige westerse levensritme nauwelijks op te brengen, maar het is des te belangrijker dat het ons toch soms overkomt. Het maakt een tijdloze aandacht in ons wakker die bijna geen plek meer heeft in onze samenleving. De ervaring leert dat mensen in die tijdloosheid dingen opmerken en ervaren die in de stroom van ons leeftempo niet tot ons kunnen komen. Een van mijn reserves bij euthanasie is, dat het levenseinde dan door de naasten ingepland kan worden met een minimum verlies aan productieve tijd – maar dan wordt precies die uitzonderlijke staat van wachten en waken misgelopen. Voor de stervende betekent het dat de houding van regie-hebben, die voor de overgave van het sterven afgeleerd moet worden, dan juist wordt versterkt.

9. Waardigheid en lijden

Er zijn veel soorten van lijden, dus daar wil ik niet generaliserend over spreken – en over wat je zelf niet lijdt, kun je niet oordelen. Maar onze cultuur heeft wel een sterke overtuiging dat ‘een mens niet moet hoeven lijden’ en dat lijden op zich al mensonwaardig is – terwijl we uit elke film en elke roman (en uit eigen ervaring) weten dat er zonder vormen van lijden geen groei en geen diepe kleur in het leven komt. Daarmee wil ik geen ondraaglijk lijden bagatelliseren, maar wel waarschuwen voor de neiging om vooruit te vluchten, bij het lijden vandaan. Vaak zijn het juist de omstanders die het niet kunnen aanzien, en voelt de lijdende zich ook nog verantwoordelijk voor de last en moeite van de naasten – dat is gezamenlijke onmacht om lijden een echte plek te geven in ons gestroomlijnde bestaan. Let wel: er zijn ook vormen van lijden die echt alle perken te buiten gaan, maar we moeten weer meer oog krijgen voor de kansen om juist in vormen van lijden een nieuwe, verdiepte waardigheid te vinden.

10. *Ars moriendi*, stervenskunst

In de christelijke traditie van vóór de Verlichting, dus tot in de 15^e eeuw, was er in geestelijke kringen het besef dat het voor een gelukkig leven belangrijk is om al in het volle leven tot een diep besef van eindigheid te komen. In plaats van de dood zolang mogelijk te mijden, werkte men actief aan het aanvaarden van sterfelijkheid en bereidde men zich voor op een waardig sterven. In de klassieke oudheid beoefende de wijsgerige stroming van de Stoa (stoïcijns) die kunst, en tegenwoordig kennen we het vooral uit het Tibetaans Boeddhisme – maar ooit was het ook in het christendom een centraal

begrip. Veel moderne eenzaamheid en angstigheid, vooral bij het vooruitzicht van bijvoorbeeld dementie of een voortschrijdende ziekte, heeft er mee te maken dat we verleerd zijn om het gesprek over de kunst van het sterven met elkaar te voeren.

11. De winst van de euthanasiewet

Het grote winstpunt van de euthanasiewet van 2002 is dat er over levensbeëindiging niet meer besmuikt hoeft te worden gesproken. Met artsen, familieleden en hulpverleners, en hopelijk ook met veel kerkelijke voorgangers, kan openlijk over alle opties rond het levenseinde worden gesproken, met respect voor ieders eigen geweten. Dat geeft veel lucht, met als gevolg dat juist waar een goed gespreksklimaat heerst, het aantal keren dat daadwerkelijk actieve levensbeëindiging plaatsvindt, zeer beperkt is. Zolang het een noodsprong op verboden terrein is, zijn de kansen dat er ondoordacht en zonder voldoende ruggespraak wordt gehandeld, veel groter. In 2002 heb ik in Polen het Nederlandse beleid moeten uitleggen, en toen bleek mij dat er daarginds, waar euthanasie onbespreekbaar is, net als in het geval van abortus, op grote schaal illegaal wordt gehandeld – waardoor mensen over deze zaken niet in gesprek gaan met familie en vertrouwenspersonen, en zeker niet met hun geestelijke begeleiders. Alleen al op grond daarvan ben ik een verklaard voorstander van het huidige Nederlandse beleid.

12. Oordeel niet (Matteüs 7:1-2)

Ik vind het belangrijk om mijn reserves en kanttekeningen te kunnen maken, maar ik wil de vrijheid van andermans geweten niet aantasten. Ook binnen de christelijke gemeenschap komen we op dit punt tot uiteenlopende keuzes, en wat ik vooral hoop, is dat we daarover oprecht en serieus in gesprek kunnen blijven. Want met een eenvoudig 'ja' of 'nee' zijn we niet uitgepraat. Het voorgesprek dat deze ochtend plaatsvond met tien vaste bezoekers van De Ark, liet zien wat een rijkdom aan verhalen, overwegingen en vragen er gedeeld kan worden, in het besef dat we bij alle verschil van inzicht samen gedragen worden door God.

dr. Piet van Veldhuizen

ds@dearkonline.nl

www.woordenmetzielenzin.nl

06-38304109

Pastoraal Centrum De ARK

Olijfgaarde 12

3344 RP Hendrik-Ido-Ambacht

www.dearkonline.nl

